

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM LİTERATÜRÜNE BİBLİYOMETRİK BİR BAKIŞ: EĞİLİMLER, TEMALAR VE GELECEK YÖNELİMLER

Arif YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal

Üniversitesi, Uluslararası İşletme

Yönetimi Bölümü,

arif.yildiz@ozal.edu.tr

0009-0004-8488-8082

Atıf / Citation: Yıldız, A. (2025). Sürdürülebilir tüketim literatürüne bibliyometrik bir bakış: eğilimler, temalar ve gelecek yönelimler. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (İNİJOSS), 14(1), 453-476.

<https://doi.org/10.54282/inijoss.1671671>

Öz

Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir tüketim kavramına yönelik akademik eğilimleri, öne çıkan temaları ve temel araştırma odaklarını belirlemek için bir bibliyometrik analiz yapmaktır. Sürdürülebilir tüketim, çevre politikalarından dijital pazarlama stratejilerine kadar geniş bir etki alanına sahip olup, literatürdeki gelişim sürecini anlamak ve gelecekteki araştırmalara yön vermek önemlidir. Bu çalışma, sürdürülebilir tüketimle ilgili yayınların yıllara göre dağılımı, disiplinler arası etkileşimler, atıflar ve anahtar kelimeler üzerinden literatürün mevcut durumunu incelemektedir. Araştırma, Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan ve “sürdürülebilir tüketim” anahtar kelimesini içeren 2002-2024 yılları arasında yayımlanan 712 çalışmanın bibliyometrik analizini içermektedir. VOSviewer programı kullanılarak yapılan analizler, yıllara göre yayın sayıları, yayınlanan makalelerin disiplinlere göre dağılımı, yayın türleri ve yayın sayıları, yayın sayılarının ülkelere göre dağılımı, atıfların yıllık analizi ve atıf sayılarına göre yayınların incelenmesi, atıf ağı analizi, dergilere göre yayın sayıları, anahtar kelime ilişkisi ağı, Türkiye’de yapılan çalışmaların analizi gibi farklı açılardan literatürün haritalandırılmasına olanak sağlamıştır. Çalışma, disiplinler arası bir bakış açısıyla sosyal bilimler alanındaki çalışmaların analizini de kapsamaktadır. Yapılan analizler sonrasında sürdürülebilir tüketimle ilgili literatürde 2002 yılından itibaren artış eğilimlerinin olduğu ve 2024 yılı itibarıyla bu alanda yapılan en yüksek sayıda yayının bulunduğu görülmüştür. Ayrıca, sosyal bilimler alanında sürdürülebilir tüketim üzerine yapılan çalışmaların ön planda olduğu ve bu alanda en fazla katkırı Çin, ABD ve Almanya’nın sağladığı tespit edilmiştir. Türkiye’nin ise bu konuda daha düşük bir yayın sayısına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bibliyometrik analiz, sürdürülebilir tüketimle ilgili anahtar kavramların literatürde daha fazla yer bulmaya başladığını ve konunun öneminin giderek arttığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir tüketim, Bibliyometrik analiz, VOSviewer, Web of Science, Literatür incelemesi.

A BIBLIOMETRIC PERSPECTIVE ON THE SUSTAINABLE CONSUMPTION LITERATURE: TRENDS, THEMES, AND FUTURE DIRECTIONS

Abstract

The aim of this study is to conduct a bibliometric analysis to identify academic trends, prominent themes, and key research focuses regarding the concept of sustainable consumption. Sustainable consumption has a broad impact ranging from environmental policies to digital marketing strategies, making it important to understand the development process in the literature and guide future research. This study examines the current state of the literature on sustainable consumption through the distribution of publications over time, interdisciplinary interactions, citations, and keywords. The research includes a bibliometric analysis of 712 publications published between 2002 and 2024 that contain the keyword "sustainable consumption" in the Web of Science (WoS) database. The analysis, conducted using the VOSviewer program, facilitates the mapping of the literature from various perspectives, including publication counts over time, distribution of publications by disciplines, publication types and counts, distribution of publications by countries, annual citation analysis, examination of publications based on citation counts, citation network analysis, publication counts by journals, keyword co-occurrence network, and an analysis of studies conducted in Turkey. The study also includes an analysis of works in the social sciences from an interdisciplinary perspective. The analyses reveal an increasing trend in the literature on sustainable consumption since 2002, with the highest number of publications in this field recorded in 2024. Furthermore, it was found that studies on sustainable consumption are predominantly located in the field of social sciences, with the most significant contributions from China, the United States, and Germany. It was observed that Turkey has a lower number of publications on this subject. The bibliometric analysis highlights the increasing presence of key concepts related to sustainable consumption in the literature and demonstrates the growing importance of the topic.

Keywords: Sustainable consumption, Bibliometric analysis, VOSviewer, Web of Science, Literature review.

GİRİŞ

Sürdürülebilir tüketim, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu tüketim davranışlarının nasıl şekillendirilebileceğini ele alan çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavram, çevre bilimlerinden dijital pazarlamaya kadar birçok disiplinde geniş bir etki alanına sahip olup, günümüzde akademisyenler, politika yapımcılar ve uygulayıcılar için giderek daha önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir (Jackson, 2005; Lorek & Fuchs, 2013).

Son yirmi yılda sürdürülebilir tüketim üzerine yapılan akademik çalışmaların sayısı dikkate değer biçimde artmıştır. Bu artış, iklim değişikliğiyle mücadele, doğal kaynakların tükenmesinin önlenmesi ve toplumsal refahın artırılması gibi küresel sorunlara karşı sürdürülebilir uygulamaların önemine dair farkındalığın yükseldiğini göstermektedir (Mont & Plepys, 2008; Reisch et al., 2015).

Sürdürülebilir tüketimin önemi yalnızca bu konudaki yayınların sayısal artışında değil, aynı zamanda disiplinlerarası yapısında da kendini göstermektedir. Ekonomi, sosyoloji, çevre bilimleri ve pazarlama gibi çeşitli disiplinlerden araştırmacılar; tüketici davranışları, kamu politikaları, kurumsal sürdürülebilirlik uygulamaları ve dijital teknolojilerin bu sürece katkısı gibi birçok boyutu incelemektedirler (Peattie & Collins, 2009; Belz & Peattie, 2012). Ancak, bu alandaki çalışmaların çeşitliliğine rağmen, literatürdeki genel eğilimlerin, ana temaların ve yeni araştırma alanlarının daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Sahakian & Seyfang, 2018).

Bibliyometrik analiz, belirli bir akademik alanın gelişimini haritalamak, anahtar katkıları ve eğilimleri belirlemek açısından güçlü bir yöntem sunar. Yayınların yıllara göre dağılımı, yazarlar arasındaki iş birlikleri, atıf ilişkileri ve anahtar kelimeler üzerinden gerçekleştirilen analizler; sürdürülebilir tüketim araştırmalarının nasıl evrildiği ve gelecekte hangi yönlerde ilerleyebileceği konusunda önemli bilgiler sağlayabilir (Donthu et al., 2021). Bibliyometrik analiz, literatürdeki eğilimleri, iş birliklerini ve entelektüel yapıyı nicel verilerle ortaya koyan sistematik bir inceleme

yöntemidir (Özkan, 2023, s. 102). Bibliyometrik analizin amacı temel olarak belirli bir alandaki bilimsel literatürü değerlendirmektir. Dolayısıyla her türlü disipline geniş uygulanabilirliği vardır (Andres, 2009, s. 1). Bu bağlamda, bu çalışma 2002-2024 yılları arasında Web of Science veri tabanında yayımlanan sürdürülebilir tüketim konulu yayınları inceleyerek bu alandaki bilimsel gelişimi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın temel amacı, sürdürülebilir tüketim alanında akademik eğilimleri ve ortaya çıkan ana temaları belirlemek, bu alanda en fazla katkı sağlayan ülkeleri ve kurumları tespit etmek ve özellikle sosyal bilimler perspektifinden sürdürülebilir tüketim tartışmalarına yapılan katkıları değerlendirmektir. Disiplinlerarası yaklaşımların ön plana çıkarıldığı kapsamlı bir bibliyometrik analiz aracılığıyla, bu çalışma sürdürülebilir tüketim literatürüne teorik ve yöntemsel düzeyde katkı sağlamayı ve gelecekteki araştırmalar için yön gösterici olmayı hedeflemektedir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Sürdürülebilir tüketim, tüketici davranışlarının çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarını kapsayan çok yönlü bir alan olarak giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Bu konuya ilişkin yapılan bibliyometrik analizler, akademik algıdaki artışı ve araştırma trendlerini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Yapılan literatür taramasında özellikle son yıllarda Sürdürülebilir Tüketim kavramı ile ilgili bibliyometrik incelemelerin arttığı görülmektedir:

Eren ve Şengün (2022) çalışmalarında sürdürülebilir tüketim konusunda 2017-2022 yılları arasında ele alınan çalışmaların bibliyometrik analiz çerçevesinde incelenmesini amaçlamışlardır.

Geng ve Maimaituerxun (2022) tarafından yapılan çalışmada, sürdürülebilir tüketimin psikolojik ve davranışsal boyutları ele alınmıştır. Çalışma, tüketicilerin sürdürülebilir ürünleri satın alma motivasyonlarını ve engellerini analiz ederek, sürdürülebilir tüketimi teşvik etmeye yönelik stratejiler sunmaktadır.

Özen ve Yavaş (2022) çalışmasında işletme bilim dalı altında sürdürülebilir üretim ve tüketim kavramlarını birlikte inceleyen çalışmalar ile ilgili olarak alan yazı taraması ve içerik analizi gerçekleştirmişlerdir.

Sosyal işletmelerin sürdürülebilir tüketimle bağlantısına odaklanan Salido-Andres, Garcia-Rodriguez ve Cachero-Martinez (2022) tarafından yapılan sistematik inceleme ve bibliyometrik analiz, sosyal işletmelerin sürdürülebilir tüketim davranışlarına etkisini anlamaya yöneliktir. Bu çalışma, sınırlı sayıda yayının mevcut olduğunu, ancak bu alanda gelecekteki çalışmalar için çeşitli potansiyellerin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Hael, Hazaea, Zhang ve Mareeh (2023) tarafından yapılan çalışma, sürdürülebilir tüketimin çevresel gelişim ve ekonomik sürdürülebilirlikle olan bağlantısını incelemektedir. Çalışma, sürdürülebilir tüketim trendlerinin ekonomik büyümeye etkisini tartışarak, işletmelerin sürdürülebilir stratejiler geliştirmesine yönelik öneriler sunmaktadır.

Kashyap, Khandai ve Mathew (2023) tarafından yapılan çalışma, dinamik tüketici ilişkileri yönetimi bağlamında sürdürülebilir tüketimin önemini ele almaktadır. Çalışma, işletmelerin sürdürülebilir tüketimi teşvik etmek için tüketici ilişkilerini nasıl yönettiğine dair içgörüler sunmaktadır.

Kazancı Sunaoğlu (2023) çalışmasında pazarlama alanındaki sürdürülebilir tüketim literatürünün gelişimini incelemiş ve alanın genel görünümünü ortaya koymayı amaçlamıştır.

Liu, Zhao, Xiong ve Ren (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışma, tüketici sinirbiliminin sürdürülebilir tüketimle ilişkisini inceleyen bir bibliyometrik analiz sunmaktadır. 2000-2021

yılları arasında bu alanda 364 yayın yapıldığını ve tüketici sinirbiliminin sürdürülebilir tüketim davranışlarını anlamada önemli bir araç olduğunu belirtmektedir. EEG ve fMRI gibi nörobilimsel araçların kullanımının yaygınlığına vurgu yapılmakta ve bu alanın gelecekteki araştırmalara önemli katkılar sağlayabileceği belirtilmektedir.

Vergura, Zerbini ve Luceri (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışma, sürdürülebilir gıda tüketimi ile tüketici tercihleri arasındaki ilişkiyi ele almakta, tüketicilerin sürdürülebilir gıda seçimlerindeki motivasyonlarını ve engelleri ortaya koyarak, sürdürülebilir gıda pazarının gelişim potansiyelini değerlendirmektedir.

Buri, Sipos, Szucs ve Máté (2024) tarafından gerçekleştirilen bibliometrik analiz, akıllı ve sürdürülebilir enerji tüketimi konusundaki akademik literatürü incelemektedir. Çalışma, enerji tüketiminde sürdürülebilirlik ilkelerinin nasıl benimsendiğini ve gelecekteki araştırma alanlarını vurgulamaktadır.

Benzer bir yaklaşımla Gomez-Olmedo, Aranega ve Ulrich Barenguer (2024) tarafından gerçekleştirilen çalışma, farkındalığın (mindfulness) sürdürülebilir tüketim davranışlarıyla ilişkisini incelemektedir. Bibliometrik analiz sonucunda 65 temel çalışmanın mindfulness'ın bireylerin sürdürülebilir tüketim kararlarını etkilediğini gösterdiği ortaya konmuştur. Bu bağlamda, bireysel farkındalığın sürdürülebilir tüketim davranışlarını artırmadaki rolüne dair bulgular sunulmuştur.

Kumar ve Harichandan (2024) tarafından gerçekleştirilen çalışma ise, sürdürülebilir tüketim üzerine yapılan araştırmaların küresel eğilimlerini analiz etmektedir. Bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak yapılan bu araştırma, sürdürülebilir tüketim alanındaki yayınların yıllara göre artış eğilimi gösterdiğini ve özellikle son on yılda büyük bir ilgi gördüğünü ortaya koymaktadır. Çalışma, sürdürülebilir tüketim konusundaki temel araştırma alanlarını belirleyerek, bu alanın gelecekteki yönelimlerine dair önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Rabbi ve Amin (2024) tarafından gerçekleştirilen bir diğer bibliometrik analiz, gıda endüstrisinde döngüsü ekonominin sürdürülebilir tüketimle ilişkisini incelemektedir. 2005-2023 arasında Web of Science veritabanından elde edilen 1000 makale üzerinden yapılan analiz, döngüsü ekonominin gıda israfını azaltmadaki rolünü ve sürdürülebilir gıda sistemlerine katkısını vurgulamaktadır. Araştırma, döngüsü ekonomi ilkelerinin gıda atıklarını biyogaz ve biyobazlı malzemelere dönüştürebileceğini ortaya koyarak, gelecekteki politika geliştirme süreçleri için önemli bir yol haritası sunmaktadır.

Raman, Lathabhai, Pattnaik, Kumar ve Nedungadi (2024) tarafından yapılan araştırma, sürdürülebilir tüketim ve dijitalleşmenin kesişimini ele almaktadır. Teknolojik gelişmelerin tüketicilerin sürdürülebilir alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğine dair bulgular sunan bu çalışma, dijital pazarlama stratejilerinin sürdürülebilir tüketimi teşvik edici yönlerine odaklanmaktadır.

Singh, Behera ve Bala (2024) tarafından yapılan çalışma, sürdürülebilir perakendeciliğin gelişimini ve tüketici davranışı üzerindeki etkisini incelemektedir. Sürdürülebilirlik konusunda perakendecilerin aldıkları aksiyonların tüketici algılarını nasıl şekillendirdiğini vurgulayan çalışma, bu alanın gelecekteki akademik araştırmalar için büyük bir potansiyel sunduğunu ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir tüketim ve bibliometrik analizler ile ilgili yapılan çalışmaların bir kısmının tüketici davranışı ve psikoloji temelli çalışmalar olduğu (Geng & Maimaituerxun, 2022; Vergura et al., 2023; Kashyap et al., 2023), bazı konuların perakendecilik ve pazarlama odaklı çalışmalar olduğu (Singh, Behera & Bala, 2024; Raman et al., 2024); bazı çalışmaların sürdürülebilirliği makro perspektiften ele aldığı (Hael et al., 2023); bazı çalışmaların gıda ve döngüsel ekonomiyi kapsadığı (Rabbi & Amin, 2024; Vergura et al., 2023); bazı çalışmaların ise enerji ve teknoloji ile ilgili olduğu (Buri et al., 2024; Raman et al., 2024) görülmektedir.

Bu çalışmada VOSviewer programı kullanılarak; yıllara göre yayın sayıları, yayınlanan makalelerin disiplinlere göre dağılımı, yayın türleri ve yayın sayıları, yayın sayılarının ülkelere göre dağılımı, atıfların yıllık analizi ve atıf sayılarına göre yayınların incelenmesi, atıf ağı analizi, dergilere göre yayın sayıları, anahtar kelime ilişki ağı, Türkiye’de yapılan çalışmaların analizi gibi farklı açılardan literatürün haritalandırılmasına olanak sağlamıştır. Böylece sürdürülebilir tüketim konusundaki akademik eğilimler, öne çıkan temalar ve temel araştırma odakları bibliyometrik analiz yardımıyla incelenmiştir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM KAVRAMI

Her ne kadar "sürdürülebilir tüketim" kavramı 1990’lı yıllarda literatürde yer almaya başlamış olsa da, bu alandaki öncü çalışmalardan birinin 1970’li yıllarda Roma Kulübü tarafından yayımlanan Büyümenin Sınırları (Limits to Growth) adlı rapor olduğu söylenebilir. Bu raporda, hızlı nüfus artışının aşırı kaynak kullanımına yol açacağı ve bu durumun devam etmesi halinde küresel ölçekte kıtlık ve çevresel çöküş gibi ciddi sorunlarla karşılaşılacağı öngörülmüştür. Toplamlar ve bireyler geliştikçe maddi ihtiyaçların da artması kaçınılmaz hale gelmektedir. Ancak, söz konusu çalışmanın kaynak kıtlığının temel nedeni olarak nüfus artışına odaklanması – özellikle gelişmekte olan ülkeler bağlamında – dönemin bilimsel ve politik bakış açısını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, zengin ülkelerdeki yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıklarının sorgulanmasının önüne geçmiştir (Seyfang, 2009, s. 28).

Sürdürülebilir tüketim, bireylerin ve toplumların mevcut ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılamayı amaçlayan bir tüketim biçimidir (UNEP, 2001). Bu kavram yalnızca çevresel etkileri azaltmayı değil, aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirlik ile sosyal eşitliği de göz önünde bulundurur. Sürdürülebilir tüketim, üretim süreçlerinin çevresel etkileriyle tüketim alışkanlıklarının bütüncül bir şekilde değerlendirilmesini ifade eder. Sürdürülebilir tüketim kavramı çok uzun geçmişlere sahip köklü ve oldukça inatçı tartışmaların üzerine kurulu bir kavramdır. Sürdürülebilir tüketimi anlamakla ilgili birkaç önemli temayı ortaya çıkarmak faydalı olacaktır. Bunlardan ilki, bir tüketim toplumunda yaşanıyor olmasıdır. İkinci bir konu ise kültürel kimliğin temel yönleri, yüz elli veya iki yüz yıl önce olduklarından farklıdır. Modern tüketici toplumunun kendi mantığı, kendi dinamikleri, kendi epistemolojileri ve etiği, kendi mitleri ve kozmolojileri vardır. Ve bunların hepsi diğer zaman ve yerlerden belirgin şekilde farklıdır. Tüketim literatüründen çıkarılacak bir başka önemli öngörü, maddi eserlerin önemli sembolik roller oynadığı ve bunun sonucunda da insan yaşamında hayati psikolojik ve sosyal işlevleri üstlenebildiğidir (Jackson, 2005, s. 17).

Sürdürülebilir tüketim, 1992 yılında Rio Konferansı’nda benimsenen Gündem 21 belgesinde açık bir şekilde dile getirilmiş ve daha sonra 2002 Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde yeniden vurgulanmıştır (UN, 2002). Bu gelişmeler, konunun yalnızca çevre bilimlerinin değil, aynı zamanda tüketici davranışı, pazarlama ve kamu politikaları alanlarının da gündemine girmesine neden olmuştur.

3. METODOLOJİ

Bu başlık altında sürdürülebilir tüketim literatürünün bibliyometrik analizinin amacı ve önemi, verilerin elde edilme yöntemi ve verilerin analizi hakkında kapsamlı bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin merkezinde yer alan sürdürülebilir tüketim, son yıllarda disiplinler arası bir ilgi odağı haline gelmiştir. Tüketici davranışlarından çevre politikalarına,

üretim süreçlerinden dijital pazarlama stratejilerine kadar geniş bir etki alanına sahip olan bu kavramın akademik düzeyde nasıl ele alındığını anlamak, hem literatür birikiminin değerlendirilmesi hem de gelecek araştırmalara yön verilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir tüketim konusundaki akademik eğilimleri, öne çıkan temaları ve temel araştırma odaklarını tespit etmek amacıyla bir bibliyometrik analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında, Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan ve “sürdürülebilir tüketim” anahtar kelimesini içeren yayınlar taranmış; 2002-2024 yılları arasında yayımlanan toplam 2054 çalışma incelemeye alınmıştır. Alanlara göre filtreleme yapıldığında ise çalışma sayısı 712 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen 712 çalışma bibliyometrik analiz yöntemi ile değerlendirilmiş ve çalışma bulguları elde edilmiştir. Yapılan analizle birlikte sürdürülebilir tüketim literatürünün gelişim seyri, üretken yazarlar, ülkeler, disiplinler ve dergiler gibi pek çok farklı açıdan değerlendirilmiştir.

3.2. Verilerin Elde Edilme Yöntemi

Sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili araştırmaları incelemek için yapılan bu çalışmada bibliyometrik analiz ve bilimsel haritalama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler “Web of Science (WoS)” veri tabanından sağlanmıştır. WoS veri tabanının tercih edilmesinin nedeni ise etki faktörü yüksek dergilerin büyük bir kısmını içinde barındırması ve bibliyometrik analiz çalışmalarında kapsamlı bir içerik sunarak analiz kolaylığı sağlamasıdır. Çalışmada literatürde yer alan sürdürülebilir tüketim kavramı esas alınmış ve bu amaçla sadece “sustainable consumption” anahtar kelimesini içeren yayınlar taranmıştır. Ayrıca kavramın sosyal bilimler düzeyinde değerlendirilmesi amacı ile sadece işletme, ekonomi, sosyal bilimler (disiplinlerarası) alanlarında yapılan çalışmalar içine girebilecek disiplinler kapsamındaki akademik çalışmalar ele alınmıştır. Belirtilen tarama sonucunda 2002 – 2024 (her iki yıl da dahil) arasında yayınlanmış 712 çalışmaya ulaşılmıştır.

VOSviewer programı, araştırmacılara belirli bir alandaki çalışmaları ağ, bibliyografik ve metin verilerine dayalı analizlerle inceleme imkânı sunmaktadır. Bu analizler, ortak yazarlık, ortak atıf, bibliyografik eşleşme ve kavram birlikteliği gibi ölçüm birimleriyle gerçekleştirilir. Yazarlar, kurumlar, ülkeler, belgeler, anahtar kavramlar, özetler ve kaynaklar gibi farklı analiz birimlerinde literatürün haritalandırılmasına olanak tanıyan program, kullanıcı dostu ara yüzü ve güvenilir çıktılarıyla 2010'dan itibaren uluslararası literatürde yaygın olarak tercih edilmiştir. Ancak, ulusal literatür ve özellikle sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda henüz yeterince ilgi görmemektedir (Arslan, 2022: 35). Bu çalışmada VOSviewer programı aracılığıyla 712 akademik çalışma bibliyometrik analiz ile incelenirken aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Sürdürülebilir tüketim kavramının tarihsel gelişim sürecinde eğilim nasıldır?

Kavram hangi disiplinlerdeki çalışmalarda kullanılmıştır?

Kavramla ilgili hangi türlerde yayınlar yapılmıştır?

Kavram hangi ülkelerde, ne yoğunlukta ele alınmıştır?

Atıfların yıllara ve yayın sayılarına göre değişimi nasıldır?

En çok atıf alan yayınlar hangileridir?

Yazarların birbirine atıf yapma ilişkisi nasıldır?

Kavramla ilgili makaleler hangi dergilerde yoğunlaşmıştır?

Çalışmalardaki anahtar kelimelerin kavramsal ilişkilendirmesi nasıldır?

Ulusal düzeyde mevcut durum nedir?

3.3. Verilerin Analizi

Çalışmada, bibliyometrik yöntemle aşağıdaki analizler gerçekleştirilmiştir:

• *Yayın Sayısının Yıllara Göre Dağılımı:* Literatürdeki artış eğilimi görselleştirilerek sürdürülebilir tüketim konusuna olan akademik ilginin zaman içindeki gelişimi ortaya konmuştur.

• *Yayınlanan Makalelerin Disiplinlere Göre Dağılımı:* Hangi akademik alanların bu konuya daha fazla katkı sunduğu analiz edilmiştir.

• *Yayın Türleri ve Yayın Sayıları:* Literatürdeki üretimin ne ölçüde özgün makale, konferans bildirisi, kitap bölümü vb. türlerde gerçekleştiği belirlenmiştir.

• *Yayın Sayılarının Ülkelere Göre Dağılımı:* Uluslararası düzeyde hangi ülkelerin bu alana öncülük ettiği gösterilmiştir.

• *Atıfların Yıllık Analizi ve Atıf Sayılarına Göre Yayınların İncelenmesi:* Sürdürülebilir tüketim konusundaki etkili çalışmalar belirlenerek literatürde öne çıkan yapıtlar tespit edilmiştir.

• *20'den Fazla Atıf Alan Yazarların Atıf Ağı Analizi:* Literatürde öne çıkan yazarlar arasındaki etkileşim ve atıf ilişkileri görselleştirilmiştir.

• *Dergilere Göre Yayın Sayısı Listesi:* Hangi akademik dergilerin bu konuya odaklandığı ve en fazla yayını yayımladığı gösterilmiştir.

• *Anahtar Kelime İlişki Ağı:* Sürdürülebilir tüketimle ilişkilendirilen temel kavramlar, anahtar kelime eşleşmeleri üzerinden analiz edilerek tematik yoğunluk alanları belirlenmiştir.

• *Türkiye'den Yapılan Çalışmaların Analizi:* Türkiye merkezli akademik üretimin düzeyi, odaklandığı konular ve uluslararası iş birlikleri incelenmiştir.

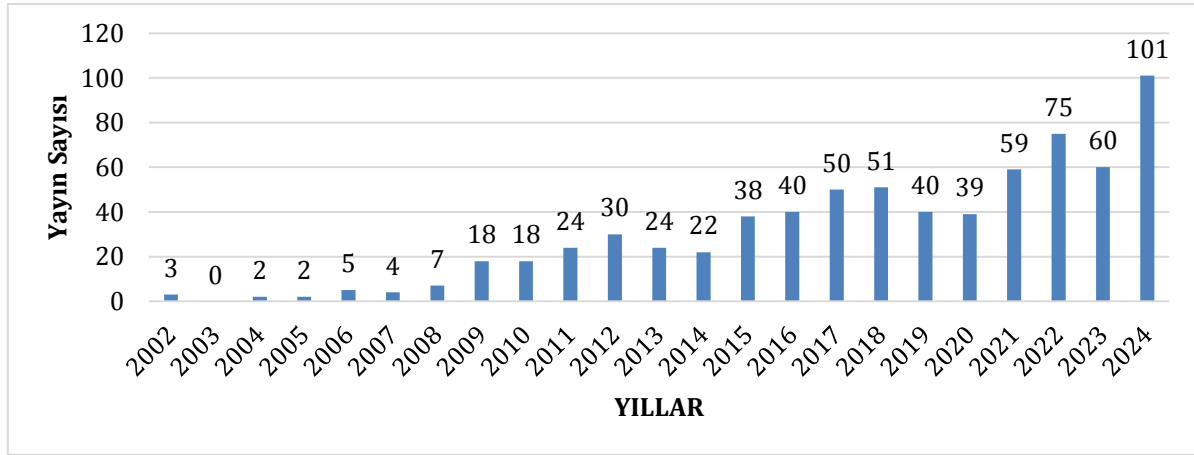
Bu analizler sayesinde sürdürülebilir tüketim literatürünün gelişim dinamikleri ortaya konulmakta, literatürdeki boşluklar tespit edilmekte ve gelecek çalışmalara yönelik stratejik öneriler sunulmaktadır. Ayrıca bu çalışma, sürdürülebilir tüketim konusunda politika yapımcılar, araştırmacılar ve uygulayıcılar için kapsamlı bir bilgi kaynağı ve rehber niteliği taşımaktadır.

4. BULGULAR

Bu araştırmada, "sustainable consumption" anahtar kelimesini içeren yayınlar Web of Science (WoS) veri tabanında taranmış ve bu tarama sonucunda toplamda 2054 çalışma tespit edilmiştir. Tespit edilen yayınlar arasında işletme, ekonomi, sosyal bilimler (disiplinlerarası) alanlarındaki çalışmalara odaklanıldığında ise 712 yayına ulaşılmıştır. Bibliyometrik analiz, bu 712 çalışma üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4.1. Yıllara Göre Yayın Sayılarına İlişkin Bulgular

"Sürdürülebilir tüketim" anahtar kelimesini içeren yayın sayılarına ilişkin bilgilere Şekil 1'de yer verilmiştir.

Şekil 1. Yayın Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1’de görüldüğü üzere Web of Science veri tabanı, 1975 yılından bu yana yayınlara ev sahipliği yapmakta olup, 2002 yılına kadar "sürdürülebilir tüketim" anahtar kelimesini içeren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum, kavramın literatürdeki geçmişinin görece yeni olduğunu göstermektedir. Yayın sayılarının yıllara göre dağılımı, "sürdürülebilir tüketim" kavramıyla ilgili araştırmaların düzensiz bir ilerleyiş izlediğini, ancak genel olarak bir artış eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, 2024 yılı 101 yayınlı en fazla araştırma yapılan yıl olmuştur. Bu durum, kavramın son yıllarda daha fazla ilgi görmeye başladığını ve literatürde daha fazla yer almaya başladığını göstermektedir. 2025 yılı itibarıyla mart ortasında 76 yayın gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, 2025 yılı bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Ancak, yayın sayılarının yıllara göre ilerleyen dönemde artış gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, sürdürülebilir tüketim kavramının popülerliğini sürdüreceği ve 2025 yılı itibarıyla daha fazla araştırmaya konu olacağı öngörülmektedir.

4.2. Çalışmaların Yayımlandığı Disiplinlere İlişkin Bulgular

Sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili yapılan çalışmaların taraması, bu kavramın kökeninin dayandırıldığı sosyal bilimler alanına odaklanmıştır. Tarama sonucunda elde edilen 12 farklı disiplin ve bu disiplinlere ait yapılan tanımlama sayıları Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Çalışmaların Yayımlandığı Disiplinler Tablosu

Disiplin	Yayın Sayısı
İşletme	387
Ekonomi	161
Yönetim	152
Kalkınma Çalışmaları	38
Sosyal Bilimler (Disiplinlerarası)	37
Konaklama ve Turizm	31
Çok Disiplinli Bilimler	12
Davranış Bilimleri	8
Beşerî Bilimler (Çok Disiplinli)	7
İşletme Finans	6
Sosyal Sorunlar	3
Sosyal Çalışma	1
Toplam	843

Elde edilen verilere göre, “sürdürülebilir tüketim” anahtar kelimesini içeren 2054 akademik çalışma için 108 farklı disiplinde toplamda 4248 tanımlama gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların önemli bir kısmında aynı anda birden fazla disiplin tanımlandığı belirlenmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere sosyal bilimler alanında yapılan analizlerde, 12 disiplinin filtrelendiği ve bu disiplinlerde toplam 712 çalışmanın bulunduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmalar için yapılan tanımlama sayısı ise toplamda 843’tür. Elde edilen veriler, sürdürülebilir tüketim kavramının, çok sayıda disiplinin konusu olmasına rağmen özellikle sosyal bilimlerde baskın bir şekilde ele alındığını göstermektedir. Sosyal bilimler alanındaki 12 disiplin, toplam disiplin sayısının yalnızca %11,1’ini oluşturmaya karşın, yapılan tanımlamaların %19,84’ünü kapsamaktadır. Bu bulgu, sürdürülebilir tüketim kavramının sosyal bilimler alanındaki literatürde önemli bir yere sahip olduğunu ve bu alanın kavramın analizinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu tablo, sürdürülebilir tüketim kavramının en çok işlendiği disiplinlerin başında işletme, ekonomi ve yönetim gibi sosyal bilimler alanlarının yer aldığını göstermektedir.

4.3. Yayın Türleri ve Yayın Sayılarına İlişkin Bulgular

Yapılan analizler doğrultusunda elde edilen yayın türleri ve yayın sayılarına ilişkin bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Yayın Türleri ve Yayın Sayıları

Yayın Türü	Yayın Sayısı
Makale	627
Bildiri	52
İnceleme	28
Kitap Bölümü	18
Editöre Yazı	6
Veri Belgesi	3
Toplam	734

Tablo 2’de görüldüğü üzere sosyal bilimler disiplinlerinde yapılan 712 yayının türlerine göre sınıflandırılmasında, makaleler önemli bir yer tutmaktadır. Toplam yayın sayısının 712’den fazla olması (734) ise bazı yayınların birden fazla türde yayımlanmasından kaynaklanmaktadır. Birden fazla türde yayımlanan çalışmalar için Tablo 2’de tüm türler verilmiş olsa da, diğer değerlendirmelerde sadece ana yayın türü dikkate alınmış ve verilerin geçerliliği sağlanmıştır. Tablo 2 incelendiğinde, en yüksek yayın sayısına sahip türün makale olduğu görülmektedir. Makale türünde yapılan çalışmalar, toplam yayınların %85,42’sini oluşturmaktadır. İkinci sırada ise 52 adetle bildiriler yer almaktadır. Bu tablo, sürdürülebilir tüketim kavramıyla ilgili yapılan araştırmaların çoğunlukla makale türünde olduğunu ve bu türün araştırmaların büyük kısmını oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

4.4. Yayın Sayılarının Ükelere Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilgili yapılan yayınların ülkelere göre dağılımına Tablo 3’te yer verilmiştir.

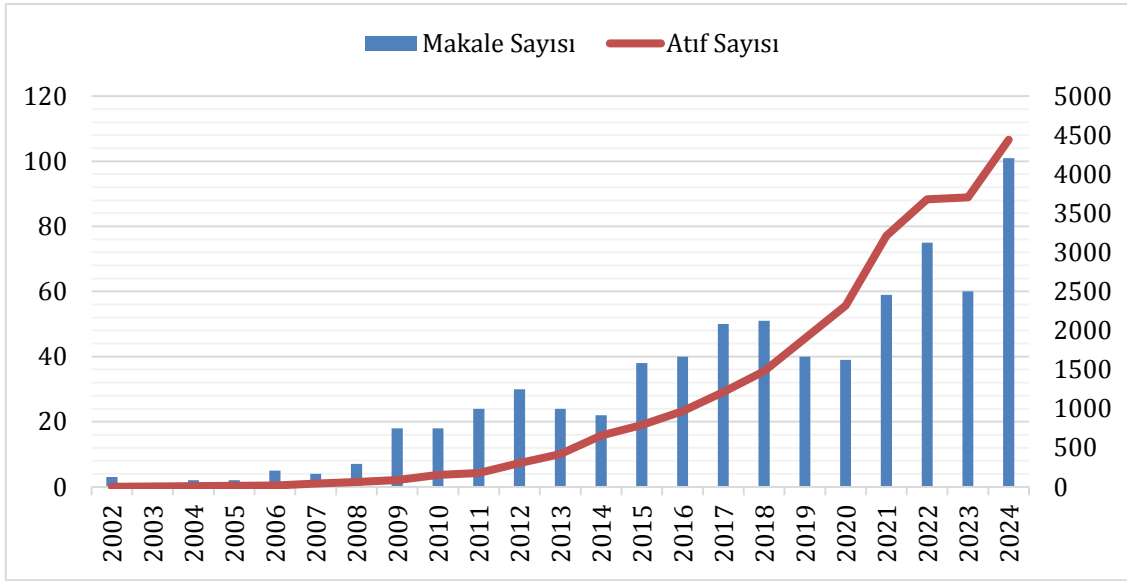
Tablo 3. Yayın Sayılarının Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke	Yayın Sayısı	Ülke	Yayın Sayısı	Ülke	Yayın Sayısı	Ülke	Yayın Sayısı
İngiltere	102	Kanada	15	Belçika	6	Bangladeş, Estonya, Gana, İran, Lüksemburg, Malta, Peru, Filipinler, Sırbistan, Birleşik Arap Emirlikleri	2 (Toplam 20 Adet)
ABD	98	Danimarka	14	Hırvatistan	6		
Almanya	69	Güney Kore	14	Suudi Arabistan	6		
Fransa	49	Litvanya	13	Kolombiya	5		
Çin	47	Macaristan	12	Çek Cumhuriyeti	5		
Hindistan	38	İskoçya	12	Endonezya	5		
İsveç	33	İsviçre	12	Letonya	5		
Brezilya	32	Türkiye	12	Rusya	5		
Polonya	30	Pakistan	11	Slovenya	5		
Avusturalya	29	Güney Afrika	11	Tayland	5	Arnavutluk, Bosna Hersek, Brunei, Şili, Kıbrıs, Ekvador, Gürcistan, Honduras, Fas, Umman, Papua Gine, Katar, Sri Lanka, Ukrayna	1 (Toplam 14 Adet)
Hollanda	26	Vietnam	11	Yunanistan	4		
İspanya	25	Japonya	10	Nijerya	4		
İtalya	24	Portekiz	10	Bulgaristan	3		
Finlandiya	22	Romanya	10	Mısır	3		
Yeni Zelanda	20	Tayvan	10	İsrail	3		
Norveç	18	İrlanda	9	Meksika	3		
Malezya	16	Galler	9	Singapur	3		
Avusturya	15	Slovakya	8				

Tablo 3'te görüldüğü üzere 712 çalışmanın 77 farklı ülkede gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu veri, sürdürülebilir tüketim kavramının küresel ölçekte önemli bir konu olduğunu ve dünya çapında bilim insanlarının ilgisini çektiğini ortaya koymaktadır. En fazla çalışma yapılan ülkeler sırasıyla Çin (102 çalışma), ABD (98 çalışma) ve Almanya (69 çalışma) olarak belirlenmiştir. Türkiye ise 12 çalışma ile 26. sırada yer almaktadır. Türkiye'deki çalışma sayısının daha fazla olması beklenmesine rağmen, Web of Science veri tabanında yer almayan çalışmalar, sayının düşük görünmesine neden olmuştur. Ancak, veri tabanının objektif kurallara dayalı olarak oluşturulması sayesinde sıralama doğru bir şekilde yapılabilmektedir. Bu dağılım, sürdürülebilir tüketim konusundaki araştırmaların küresel ölçekte yaygın olduğunu ve en fazla katkısı Çin, ABD ve Almanya'nın sağladığını göstermektedir. Türkiye'nin, bu ülkelerle karşılaştırıldığında daha düşük sayıda çalışmaya sahip olması; konunun öneminin tam olarak anlaşılmamış olması, veri tabanının sınırlamaları ve yayın imkanlarındaki zorluklar ile ilişkilendirilebilir.

4.5. Atıfların Yıllık Analizine İlişkin Bulgular

Sürdürülebilir Tüketim ile ilgili çalışmalara yapılan atıf bilgilerine Şekil 2'de yer verilmiştir.

Şekil 2. Atıfların Yıllık Analizi

Şekil 2'deki atıf sayılarının yıllara göre analizi incelendiğinde, 2015 yılına kadar atıfların yatay bir seyir izlediği ve sınırlı bir artış gösterdiği, ancak 2015 yılından sonra belirgin bir artış başladığı ve bu artışın 2023 yılına kadar devam ettiği görülmektedir. 2023 yılı hariç, artış ivmesinin sürekli bir şekilde devam ettiği dikkate değerdir. Araştırma kapsamında incelenen 712 yayına, toplamda 19.686 farklı yayından 26.562 atıf yapılmıştır. Kendi çalışmalarına atıf yapan araştırmacıların yayınları çıkarıldığında ise 19.262 yayında 25.431 atıf yapıldığı tespit edilmiştir. En fazla atıf, son üç yıl içerisinde yapılmıştır; 2024 yılında 4.442 atıf, 2023 yılında 3.704 atıf ve 2022 yılında 3.680 atıf yapılmıştır. Bu veriler, toplam atıfların %44,52'sinin son üç yılda gerçekleştiğini ve sürdürülebilir tüketim kavramının öneminin günden güne arttığını ortaya koymaktadır.

4.6. Yayınların Atıf Alma Sayılarına İlişkin Bulgular

Sürdürülebilir tüketim konusunda yapılan çalışmaların aldığı atıf sayılarına Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Yayınların atıf alma sayılarına göre analizi

Sıra	Yayın İsmi ve Yazarlar	Yayın Yılı	1997-2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Toplam
1	The water footprint of humanity Hoekstra, Arjen Y.; Mekonnen, Mesfin M.	2012	445	139	145	175	169	154	125	132	1484
2	Sustainable food consumption among young adults in Belgium: Theory of planned behaviour and the role of confidence and values Vermeir, Iris; Verbeke, Wim	2008	180	50	69	75	89	82	78	56	679
3	Sustainable Consumption: Opportunities for Consumer Research and Public Policy	2011	135	52	55	52	59	37	38	32	460

	Prothero, Andrea; Dobscha, Susan; Freund, Jim; Kilbourne, William E.; Luchs, Michael G.; Ozanne, Lucie K.; Thøgersen, John										
4	Exploring attitude-behavior gap in sustainable consumption: comparison of recycled and upcycled fashion products Thøgersen, J; Ölander, F	2002	181	30	31	30	43	36	26	22	399
5	Human values and the emergence of a sustainable consumption pattern:: A panel study Park, Hyun Jung; Lin, Li Min	2020	0	0	3	18	49	88	109	122	389
6	Household energy consumption in the UK: A highly geographically and socio-economically disaggregated model Druckman, A.; Jackson, T.	2008	165	37	28	30	27	23	14	19	343
7	Feelings that Make a Difference: How Guilt and Pride Convince Consumers of the Effectiveness of Sustainable Consumption Choices Antonetti, Paolo; Maklan, Stan	2014	25	12	23	38	53	57	56	41	305
8	Theory of planned behavior approach to understand the green purchasing behavior in the EU: A cross-cultural study Liobikiene, Genovaite; Mandravickaite, Justina; Bernatoniene, Jurga	2016	11	17	33	40	66	47	40	44	298
9	Allocating ecological footprints to final consumption categories with input-output analysis Wiedmann, T; Minx, J; Barrett, J; Wackernagel, M	2006	181	15	10	13	19	13	12	11	274
10	Willing consumers - or locked-in? Policies for a sustainable consumption Sanne, C	2002	167	17	23	16	14	14	7	12	270

Tablo 4, en fazla atıf alan ilk 10 çalışmanın detaylarını sunmaktadır. Bu çalışmaların atıf sayıları, yıllık atıf ortalamaları, belirli yıllarda aldıkları atıf sayıları ve toplam atıf sayıları ile birlikte gösterilmiştir. Tabloya göre, sürdürülebilir tüketim alanında yapılan en çok atıf alan çalışmalar arasında "The water footprint of humanity" (2012) başlıklı çalışma 1484 atıf ile açık ara önde yer almaktadır. Bu çalışmanın her yıl düzenli olarak yüksek düzeyde atıf aldığı, özellikle 2018-2024 yılları arasında istikrarlı bir şekilde ilgi gördüğü görülmektedir. Bu durum, çalışmanın alandaki temel referans kaynaklardan biri olduğunu ortaya koymaktadır. İkinci sıradaki Vermeir ve Verbeke'nin (2008) genç yetişkinler üzerine yaptığı çalışma 679 atıf ile dikkat çekerken, yıllar içerisinde giderek artan bir ilgiyle karşılaştığı izlenmektedir. Özellikle 2020 sonrası dönemde atıf sayılarının yükseldiği gözlemlenmektedir. Üçüncü sırada ise Prothero ve arkadaşlarının (2011)

sürdürülebilir tüketim üzerine politika ve tüketici araştırmaları fırsatlarını ele alan yayını yer almakta ve 460 atıf almıştır. Bu çalışma da özellikle 2018-2021 arasında dengeli bir atıf dağılımına sahiptir. Dördüncü sıradaki Thogersen ve Ölander'in (2002) tutum-davranış boşluğu konulu çalışması 399 atıf alarak uzun yıllara yayılmış bir etkiye sahiptir. Bu yayın, sürdürülebilirlikte tüketici davranışı arasındaki farklara dair önemli katkılar sunmuştur. Beşinci sırada, Park ve Lin'in (2020) görece yeni çalışması dikkat çekmektedir. Yayın tarihi yakın olmasına rağmen kısa sürede 389 atıf alarak hızlı bir yükseliş göstermiştir. Bu durum, çalışmanın güncel akademik ilgiyi cezbediğini ve etkili bir literatür katkısı sunduğunu göstermektedir. Genel olarak tablo, sürdürülebilir tüketim alanındaki bazı çalışmaların uzun yıllar boyunca istikrarlı biçimde atıf aldığını, bazılarının ise kısa sürede hızla yükseldiğini ortaya koymaktadır. Atıf sayılarındaki artış trendi, bu konunun akademik dünyada giderek daha fazla önem kazandığını da destekler niteliktedir. Özellikle tüketici davranışı, değerler, duygular ve kültürel faktörlerin öne çıktığı çalışmaların daha fazla dikkat çektiği görülmektedir. Bazı yayınların yayınlandığı yıldan hemen önceki yıl atıf almış olmasının sebebi özellikle yurtdışında sıkça kullanılan ön baskı (preprint) yayınlama işlemidir. Tablo, sürdürülebilir tüketim alanında yapılan araştırmaların önemli bir kısmının son yıllarda daha fazla atıf aldığına işaret etmektedir. 2020 ve sonrasında yapılan çalışmalara olan ilginin artması, sürdürülebilirlik alanındaki güncel gelişmelerin ve uygulamaların akademik ilgiyi arttırdığına işaret etmektedir.

Araştırma kapsamında kullanılan 712 yayından ilk 10 dışındaki yayınların atıf sayıları hakkında daha bütüncül bir veri elde edilebilmiştir. Ancak, verilerin daha anlaşılır olabilmesi için atıf sayıları belirli gruplara ayrılarak analiz edilmiştir:

251-300 arası atıf: 4 yayına atıf yapılmıştır.

201-250 arası atıf: 9 yayına atıf yapılmıştır.

151-200 arası atıf: 17 yayına atıf yapılmıştır.

101-150 arası atıf: 29 yayına atıf yapılmıştır.

51-100 arası atıf: 67 yayına atıf yapılmıştır.

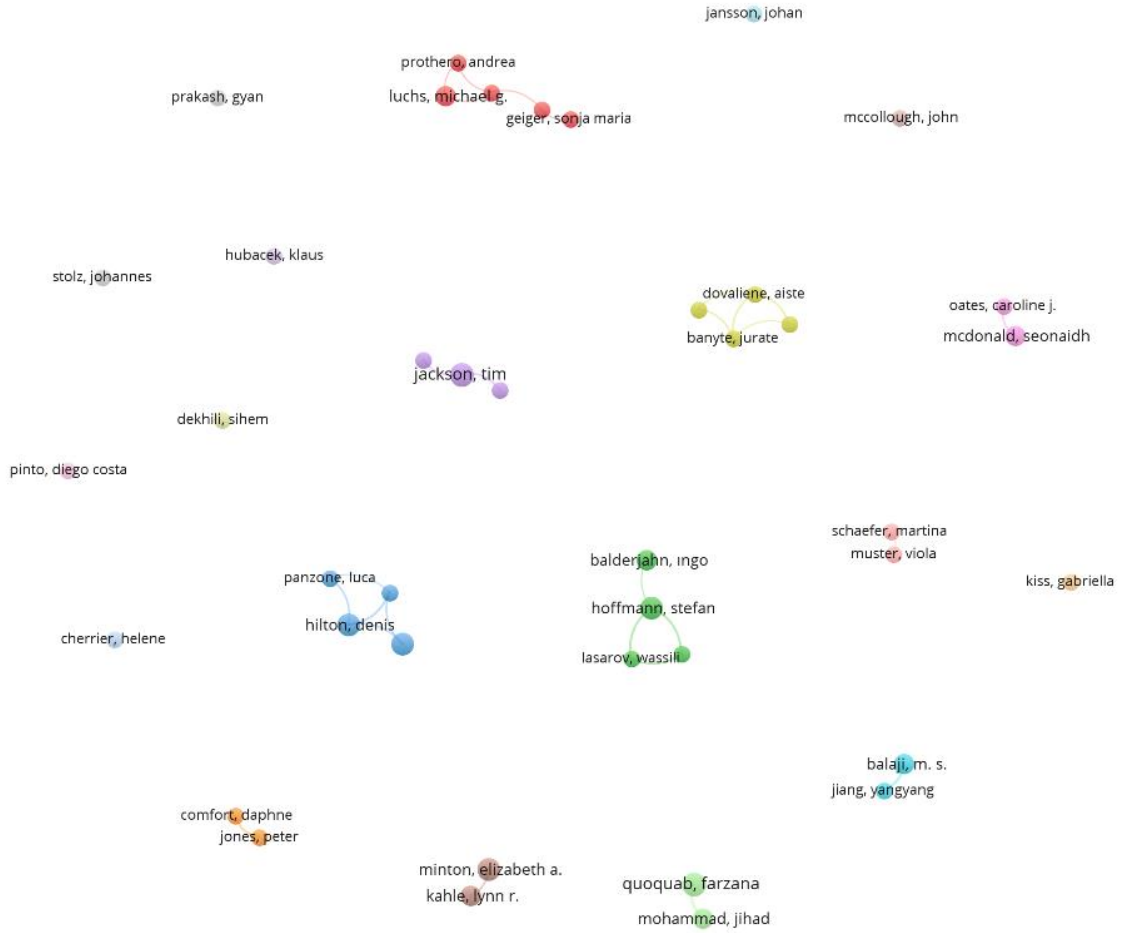
1-50 arası atıf: 478 yayına atıf yapılmıştır.

Hiç atıf yapılmayan yayınlar: 97 yayına hiç atıf yapılmamıştır.

Bu veriler, sürdürülebilir tüketim konusundaki araştırmaların çoğunun, başlangıçta çok sayıda atıf almasa da zamanla daha fazla dikkat çektiğini ve akademik literatürdeki etkisini artırdığını göstermektedir. Özellikle "hiç atıf yapılmayan" ve "1-50 arası atıf yapılan" çalışmaların yüksek sayısı, araştırmaların ilk yayımlandığı dönemde daha az tanındığına ya da sınırlı bir çevre tarafından değerlendirildiğine işaret edebilir. Zamanla, sürdürülebilir tüketim konusuna olan ilgiyi artıran faktörler, bu çalışmalara yapılan atıfların sayısını da etkileyebilir.

4.7. 20'den Fazla Atıf Alan Yazarların Birbirlerine Atıf Yapma İlişkisine Yönelik Bulgular

Şekil 3'te 20'den fazla atıf alan yazarların birbirlerine atıf yapma ilişkisine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 3. 20'den Fazla Atıf Alan Yazarların Birbirine Atıf Yapma İlişkisi

Şekil 3'te görüldüğü üzere atıf alan yayınların ilişkilendirmesinde 3 ve üzeri yayını olan ve en az 20 atıf almış olan yazar sayısının 41 olduğu tespit edilmiştir. Bu yazarların birbiri ile atıf ilişkisinin görselleştirilmesi Şekil 3'te verilmiştir. Görsele göre yazarlar arasında baskın düzeyde öne çıkan bir atıf ilişkisi olmadığı, bunun yerine birbirine atıf konusunda az sayıda 3 ve üzeri yazarlı kümeleşme olduğu tespit edilmiştir. Genel durum ele alındığında ise yazarların genelde ikili gruplar halinde veya sadece kendi yayınlarına atıf yaptıkları görülmektedir. Bu durum sürdürülebilir tüketim konusunda çeşitliliğin fazla olduğunu fakat bir kümelenme oluşturulduğunu göstermektedir.

4.8. Yayınların Yapıldığı Dergilere İlişkin Bulgular

Sürdürülebilir tüketim ile ilgili yapılan çalışmaların yayınlandığı dergilere ilişkin bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir.

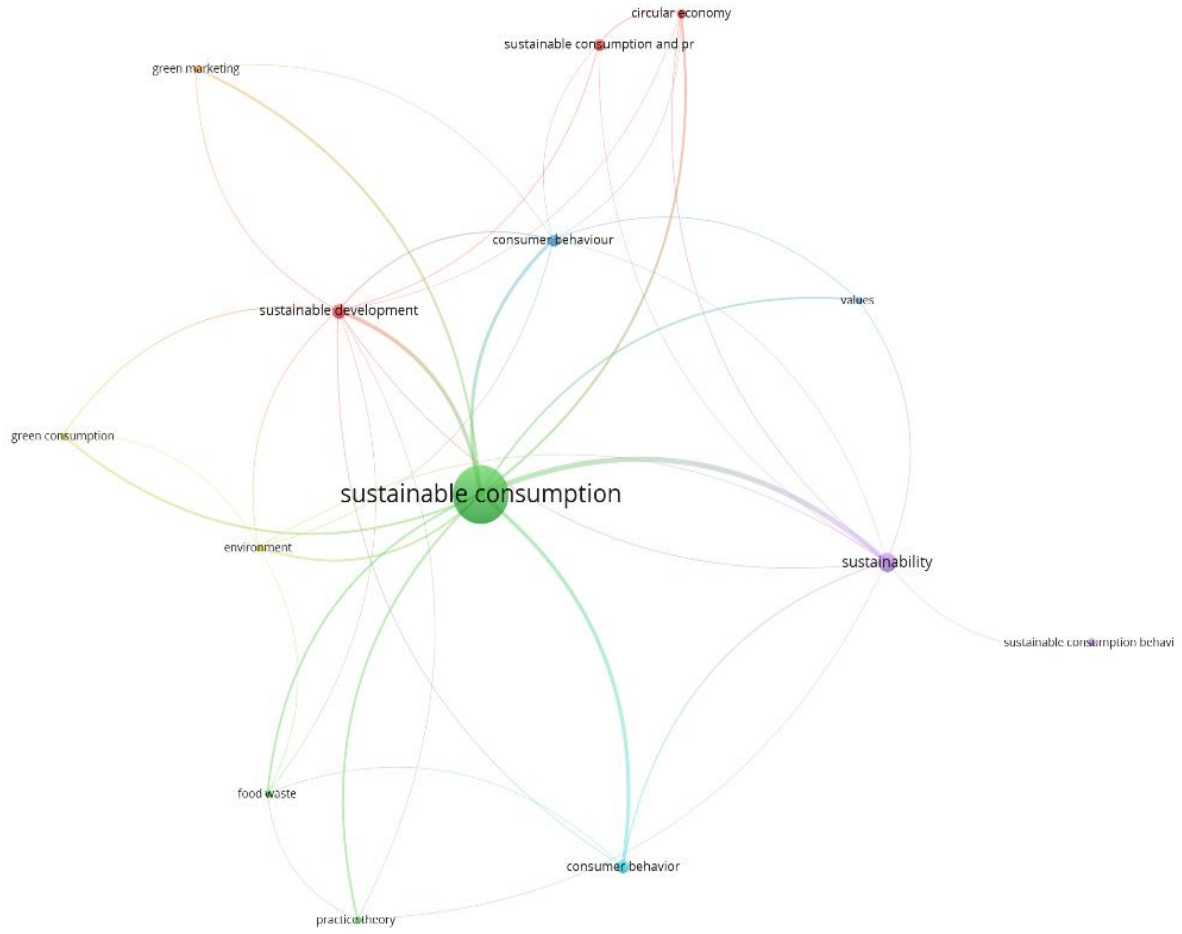
Tablo 5. Yayınların Yapıldığı Dergilere Göre Yayın Sayısı Listesi

Sıra	Dergi Adı	Yayın Sayısı
1	Ecological Economics	41
2	International Journal of Consumer Studies	37
3	Business Strategy and The Environment	25
4	Journal of Consumer Policy	25
5	Sustainable Development	22
6	Journal of Business Research	21
7	Journal of Retailing and Consumer Services	16
8	Journal of Macromarketing	14
9	Energy Policy	10
10	Journal of Marketing Management	10

Araştırma kapsamında ele alınan yayın türleri arasında makalelerin genelliği ve sayısının diğer yayın türlerine göre daha fazla olması nedeniyle, yayın birimi özelinde makalelere odaklanılmıştır. Tablo 5'te makalelerin yayınlandığı dergiler incelendiğinde, belirli bir dergiye yoğunlaşmanın olmadığı görülmektedir. Araştırma kapsamında yer alan 627 makalenin, farklı 200 dergide yayınlandığı tespit edilmiştir. En fazla makale yayımlanan dergi ise 41 adetle Ecological Economics dergisi olmuştur. Bu dağılım, sürdürülebilir tüketim konusunun, çeşitli disiplinler ve alanlar içerisinde ilgi gördüğünü, ancak belirli bir dergide daha fazla yoğunlaşmadığını göstermektedir. Ecological Economics dergisi, bu alandaki makalelere ev sahipliği yapan en fazla yayına sahip dergi olarak dikkat çekmektedir.

4.9. Anahtar Kelime İlişki Ağına Yönelik Bulgular

Sürdürülebilir tüketim anahtar kelimesi ile yapılan çalışmaların anahtar kelime ilişki ağına yönelik bulgulara Şekil 4'te yer verilmiştir.

Şekil 4. Anahtar Kelime İlişki Ağı

Araştırma kapsamında yer alan 712 çalışmada, "sürdürülebilir tüketim" ifadesi de dâhil olmak üzere toplamda 2171 anahtar kelime kullanılmıştır. Bu sayı, araştırmanın kapsamı göz önüne alındığında oldukça yüksektir. Bu nedenle, daha anlaşılır bir analiz yapılabilmesi için, tekrar sayısı 10 veya üzerinde kullanılan anahtar kelimelere odaklanılmış ve anahtar kelime sayısı 14'e indirilmiştir. Bu bağlamda, "sürdürülebilir tüketim" içeren çalışmalarda en fazla kullanılan diğer ilk 5 anahtar kelimenin sırasıyla "sürdürülebilirlik", "sürdürülebilir kalkınma", "tüketicisi davranışı", "dönüşüm ekonomisi" ve "çevre" olduğu belirlenmiştir. Anahtar kelimelerinin ilişki kavram haritası Şekil 4'te sunulmuştur.

4.10. Türkiye’de Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulgular

Sürdürülebilir tüketim anahtar kelimesi ile Türkiye’de yapılan çalışmalara ilişkin bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Türkiye’den Yapılan Çalışmaların Analizi

Sıra	Yazar	Çalışma İsmi	Atıf Sayısı	Yayın Yılı	Disiplin
1	Koruk, U.; Mandrik, C. A.	Effects of Money Priming on Sustainable Consumption Attitudes	0	2024	İşletme; Ekonomi
2	Yilmaztürk, Y.; Akdoğan, Ç.	The Effect Of Materialism On Sustainable Consumption Behavior: The Mediating Role Of Green Purchase Intent	1	2023	İşletme; Ekonomi
3	Avcı, I.	How Pro-Environmental and Saving Behaviours Determine Organic Product and Second-Hand Product Purchase Intentions: A Study In Turkey	1	2023	Sosyal Sorunlar
4	Kuduz, N.	Decreasing Carbon Footprint For Sustainable Consumption	0	2022	İşletme; Ekonomi
5	Ayar, I.; Gürbüz, A.	Sustainable Consumption Intentions of Consumers in Turkey: A Research Within the Theory of Planned Behavior	21	2021	Sosyal Bilimler (Disiplinlerarası)
6	Nart, S.; Öztürk, A.	Circular Economy From The Point Of Consumption Relations: Consumer's Role In Maintaining Circular Process	2	2021	İşletme; Ekonomi; Sosyal Bilimler (Disiplinlerarası)
7	Alola, A. A.; Akadiri, S. S.; Usman, O.	Domestic material consumption and greenhouse gas emissions in the EU-28 countries: Implications for environmental sustainability targets	73	2021	Kalkınma Çalışmaları
8	Hatipoğlu, B.; Inelmen, K.	Effective management and governance of Slow Food's Earth Markets as a driver of sustainable consumption and production	9	2021	Sosyal Bilimler (Disiplinlerarası)
9	Büyük, H. D.; Ünal, S.; Ercis, A.	Evaluation of Ethics Element in Purchasing Sustainable Clothing: A Research On Social Network Users	0	2020	İşletme; Ekonomi
10	Özgül, E.	Determinants of Simplicity Behavior: Effects On Sustainable Consumption and Life Satisfaction	3	2017	İşletme; Ekonomi
11	Bulut, Z. A.; Çimrin, F. K.; Doğan, O.	Gender, generation and sustainable consumption: Exploring the behaviour of consumers from Izmir, Turkey	90	2017	İşletme; Ekonomi
12	Südas, H. D.; Özeltürkay, E. Y.	Analyzing the Thoughts of Ecological Footprints of University Students: A Preliminary Research on Turkish Students	8	2015	İşletme; Ekonomi; Sosyal Bilimler (Disiplinlerarası)

Tablo 6’da görüldüğü üzere Web of Science (WoS) üzerinden elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda, Türkiye’deki araştırmacılara ait 12 çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalara ait yazar isimleri, tam çalışma başlıkları, aldığı atıf sayıları, yayın yılı ve bulunduğu disiplin Tablo 6’da yayın yılına göre, yeniden eskiye doğru sıralanarak sunulmuştur.

SONUÇ

Bu araştırma, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin temel unsurlarından biri olan sürdürülebilir tüketim kavramının akademik literatürde nasıl ele alındığını ortaya koymak

amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak, Web of Science veri tabanında 2002-2024 yılları arasında yayımlanmış ve sosyal bilimler alanına dâhil edilen 712 çalışma detaylı biçimde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, sürdürülebilir tüketim literatürünün genel görünümünü, gelişim dinamiklerini ve mevcut akademik odakları ortaya koymaktadır.

Analiz sonuçlarına göre, sürdürülebilir tüketim kavramının akademik literatürdeki geçmişi oldukça yenidir. 2002 yılı öncesinde bu kavrama dair herhangi bir çalışmaya rastlanmaması, kavramın son yirmi yılda önem kazandığını göstermektedir. Özellikle 2024 yılı itibarıyla ulaşılan 101 yayın, bu alana yönelik ilginin giderek arttığını ve sürdürülebilir tüketimin hem akademik hem de pratik düzeyde daha fazla gündeme geldiğini ortaya koymaktadır. Bu yükselişin önümüzdeki yıllarda da devam edeceği öngörülmektedir.

Çalışmaların disiplin dağılımı incelendiğinde, sürdürülebilir tüketim kavramının sosyal bilimler başta olmak üzere birçok farklı disiplinde ele alındığı, ancak en yoğun katkının işletme, ekonomi ve yönetim alanlarından geldiği görülmüştür. Bu durum, sürdürülebilir tüketimin sadece çevresel bir mesele değil, aynı zamanda tüketici davranışları, pazarlama stratejileri ve ekonomik politikalarla doğrudan ilişkili çok boyutlu bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır.

Yayın türleri açısından değerlendirildiğinde, makale türündeki çalışmaların %85'lik oranla literatüre hâkim olduğu belirlenmiştir. Bu durum, sürdürülebilir tüketim konusunun akademik dergiler aracılığıyla tartışıldığını ve bu yolla bilimsel katkılarının yoğunlaştığını göstermektedir. Ayrıca bildiriler, kitap bölümleri ve inceleme yazıları gibi diğer türlerin daha sınırlı oranda temsil edilmesi, bu alandaki akademik tartışmaların ağırlıklı olarak derinlemesine, özgün makaleler yoluyla yürütüldüğüne işaret etmektedir.

Ülke bazlı analizde ise 77 farklı ülkeden sürdürülebilir tüketime yönelik katkı sağlandığı görülmüştür. Bu durum, sürdürülebilir tüketim kavramının küresel bir mesele haline geldiğini ve farklı coğrafyalarda farklı bakış açılarıyla ele alındığını göstermektedir. Ancak katkıların çoğunlukla belirli ülkelerde yoğunlaştığı, özellikle gelişmiş ülkelerdeki akademik kurumların bu alanda daha üretken olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, gelişmekte olan ülkelerdeki akademik çevrelerin de sürdürülebilir tüketim konusuna daha fazla odaklanmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelime analizleri ise sürdürülebilir tüketimle ilişkilendirilen kavramların çeşitliliğini ve tematik yoğunluğunu ortaya koymuştur. Özellikle "çevre", "tüketici davranışı", "yeşil pazarlama", "etik tüketim", "sürdürülebilir kalkınma" gibi anahtar kavramların sıklıkla tekrarlandığı belirlenmiştir. Bu durum, sürdürülebilir tüketim araştırmalarının çok disiplinli bir karakter taşıdığını ve kavramın geniş bir kavramsal çerçeve içerisinde ele alındığını göstermektedir.

Son olarak, Türkiye'den yapılan çalışmaların analizinde, sürdürülebilir tüketim konusunun ulusal düzeyde de ilgi gördüğü; ancak literatürdeki temsil düzeyinin uluslararası düzeye kıyasla daha sınırlı olduğu belirlenmiştir. Türkiye merkezli çalışmaların çoğunun yerel bağlamda, tüketici tutumları, çevresel bilinç ve yeşil ürün tercihleri gibi mikro düzeydeki konulara odaklandığı görülmektedir.

Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Sürdürülebilir tüketim kavramı, yalnızca sosyal bilimlerin değil, mühendislikten çevre bilimlerine kadar birçok disiplinin katkısıyla daha kapsamlı biçimde ele alınabilir. Bu nedenle, disiplinlerarası araştırma ekiplerinin oluşturulması teşvik edilmelidir.

- Literatürdeki ülke dağılımı analizine göre sürdürülebilir tüketim konusunda yoğunlaşan ülkelerle iş birlikleri kurulması, özellikle gelişmekte olan ülkelerin literatürdeki temsiliyetini artıracaktır.

- Akademik bulgular, sadece literatür katkısı olarak kalmamalı, aynı zamanda kamu politikalarının oluşturulmasında da yol gösterici olmalıdır. Bu doğrultuda, üniversiteler ile yerel yönetimler, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasında daha güçlü köprüler kurulmalıdır.

- Türkiye bağlamında, sürdürülebilir tüketim konusundaki çalışmaların artırılması, daha kapsamlı veri kümeleriyle çalışılması ve yerel sorunların daha fazla vurgulanması literatür zenginliği açısından önem taşımaktadır.

- Sürdürülebilir tüketimle ilgili gelişmelerin izlenebilmesi için düzenli olarak güncellenen bibliyometrik veri tabanları ve raporlar oluşturulması, literatür taramalarının sistematik ve güncel kalmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma, sürdürülebilir tüketim kavramının akademik literatürdeki seyrini anlamak isteyen araştırmacılar, öğrenciler, politika yapıcılar ve uygulayıcılar için kapsamlı bir kaynak olma niteliği taşımakta; aynı zamanda gelecek çalışmalara yön verecek stratejik açılımlar sunmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

The aim of this study is to conduct a bibliometric analysis to identify academic trends, prominent themes and key research focus for the concept of sustainable consumption. Sustainable consumption has a wide range of domains, from environmental policies to digital marketing strategies, and it is important to understand the development process in the literature and to guide future research. This study examines the current state of the literature on sustainable consumption through the distribution of publications by year, interdisciplinary interactions, citations and keywords. The study includes a bibliometric analysis of 712 studies published in the Web of Science (WoS) database between 2002 and 2024 that contain the keyword “sustainable consumption”. The analyses performed using VOSviewer program enabled mapping the literature from different perspectives such as number of publications by years, distribution of published articles by disciplines, types of publications and number of publications, distribution of number of publications by countries, annual analysis of citations and examination of publications according to the number of citations, citation network analysis, number of publications by journals, keyword relationship network, analysis of studies conducted in Turkey.

In this study, bibliometric analysis and scientific mapping method were used to examine the research on the concept of sustainable consumption. The data used in the study were obtained from the “Web of Science (WoS)” database. The reason for choosing WoS database is that it contains a large number of journals with high impact factor and provides ease of analysis by providing a comprehensive content in bibliometric analysis studies. The study was based on the concept of sustainable consumption in the literature and for this purpose, only publications containing the keyword “sustainable consumption” were scanned. In addition, in order to evaluate the concept at the level of social sciences, only academic studies within the scope of disciplines that can be included in the studies conducted in the fields of business, economics and social sciences (interdisciplinary) were considered. As a result of the aforementioned search, 712 studies published between 2002 and 2024 (including both years) were reached.

The VOSviewer program offers researchers the opportunity to examine studies in a particular field through network, bibliographic and textual data-based analyses. These analyses are performed with measurement units such as co-authorship, co-citation, bibliographic matching and concept association. The program, which allows mapping the literature in different units of analysis such as authors, institutions, countries, documents, key concepts, abstracts and sources, has been widely preferred in the international literature since 2010 with its user-friendly interface and reliable outputs. In this study, while examining 712 academic studies with bibliometric analysis through the VOSviewer program, answers to the following questions were sought:

What is the trend in the historical development process of the concept of sustainable consumption?

In which disciplines has the concept been used?

What types of publications have been made on the concept?

In which countries and how intensively has the concept been addressed?

What is the change in citations according to years and number of publications?

Which are the most cited publications?

What is the relationship between authors citing each other?

In which journals are the articles on the concept concentrated?

What is the conceptual association of keywords in the studies?

What is the current situation at the national level?

In the study, the following analyses were carried out with the bibliometric method:

- Distribution of the Number of Publications by Years,
- Distribution of Published Articles by Disciplines,
- Types of Publications and Number of Publications,
- Distribution of the Number of Publications by Countries,
- Annual Analysis of Citations and Examination of Publications According to the Number of Citations
- Citation Network Analysis of Authors with More than 20 Citations
- List of Number of Publications by Journals
- Keyword Association Network
- Analysis of Studies from Turkey

These analyses reveal the development dynamics of the sustainable consumption literature, identify gaps in the literature and provide strategic recommendations for future studies. In addition, this study is a comprehensive source of information and guidance for policymakers, researchers and practitioners on sustainable consumption.

The findings reveal the general outlook of the sustainable consumption literature, its development dynamics and current academic focus. According to the results of the analysis, the history of the concept of sustainable consumption in the academic literature is quite recent. The fact that there were no studies on this concept before 2002 shows that the concept has gained importance in the last two decades. In particular, the 101 publications reached as of 2024 reveal that the interest in this field is gradually increasing and sustainable consumption has become more on the agenda at both academic and practical levels. This rise is expected to continue in the coming years.

When the disciplinary distribution of the studies is analyzed, it is seen that the concept of sustainable consumption is addressed in many different disciplines, especially in the social

sciences, but the most intense contribution comes from the fields of business, economics and management. This reveals that sustainable consumption is not only an environmental issue, but also a multidimensional concept directly related to consumer behavior, marketing strategies and economic policies.

When evaluated in terms of publication types, it was determined that article type studies dominated the literature with a rate of 85%. This shows that the issue of sustainable consumption is discussed through academic journals and scientific contributions are intensified in this way. In addition, the limited representation of other genres such as papers, book chapters and review articles indicates that academic discussions in this field are mainly carried out through in-depth, original articles.

In the country-based analysis, it was observed that contributions on sustainable consumption were made from 77 different countries. This shows that the concept of sustainable consumption has become a global issue and is addressed from different perspectives in different geographies. However, it is understood that contributions are mostly concentrated in certain countries and that academic institutions in developed countries are more productive in this field. At this point, it is thought that academic circles in developing countries focusing more on sustainable consumption will contribute to the literature.

Keyword analysis revealed the diversity and thematic density of the concepts associated with sustainable consumption. In particular, key concepts such as “environment”, “consumer behavior”, “green marketing”, “ethical consumption”, “sustainable development” were frequently repeated. This shows that sustainable consumption research has a multidisciplinary character and the concept is addressed within a broad conceptual framework.

Finally, the analysis of studies from Turkey reveals that the issue of sustainable consumption also attracts attention at the national level; however, the level of representation in the literature is more limited compared to the international level. Most of the Turkey-based studies focus on micro-level issues such as consumer attitudes, environmental awareness and green product preferences in the local context.

In line with the evaluations made, the following suggestions can be made:

- The concept of sustainable consumption can be addressed more comprehensively with the contribution of not only social sciences but also many disciplines from engineering to environmental sciences. Therefore, the formation of interdisciplinary research teams should be encouraged.

- According to the country distribution analysis in the literature, establishing collaborations with countries that focus on sustainable consumption will increase the representation of developing countries in the literature.

- Academic findings should not only be a contribution to the literature, but should also guide the formulation of public policies. To this end, stronger bridges should be built between universities and local governments, public institutions and civil society organizations.

- In the context of Turkey, it is important to increase the number of studies on sustainable consumption, to work with more comprehensive data sets and to emphasize local problems more in terms of literature richness.

- Creating regularly updated bibliometric databases and reports to monitor developments in sustainable consumption will contribute to keeping literature reviews systematic and up-to-date.

Çıkar Çatışması Bildirimi/ Conflict of Interest Statement:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir. / The authors declared no potential conflict of interest regarding the research, authorship, and publication of this article.

Destek/Finansman Bilgileri/ Support Financing Information:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. / The authors have received no financial support for the research, authorship, and publication of this article.

Etik Kurul Kararı/ Ethics Committee Decision: Bu araştırma makalesi bir etik kurul kararı gerektirmemektedir. / This research article does not require an ethics committee decision.

Yazar Katkı Oranı: / Author Contribution Rate: Yazarların katkı oranı eşittir. / The contribution rates of all authors are equal.

KAYNAKÇA

- Andres, A. (2009). *Measuring Academic Research: How to undertake a bibliometric study*. Chandos Publishing.
- Arslan, E. (2022). Sosyal bilim araştırmalarında VOSviewer ile bibliyometrik haritalama ve örnek bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 33-56.
- Belz, F. M., & Peattie, K. (2012). *Sustainability Marketing: A Global Perspective*. Wiley.
- Buri, Z., Sipos, C., Szűcs, E., & Máté, D. (2024). Smart and sustainable energy consumption: a bibliometric review and visualization. *Energies*, 17. doi:<https://doi.org/10.3390/en17133336>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Eren, Y., & Şengün, H. (2022). Sürdürülebilir tüketim kavramı üzerine bibliyometrik bir çalışma. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(40. Yıl Özel Sayısı), 78-93.
- Geng, Y., & Maimaituerxun, M. (2022). Research progress of green marketing in sustainable consumption based on citespace analysis. *Sage Journals*, 1-19. doi:<https://doi.org/10.1177/21582440221119835>
- Gomez-Olmedo, A., Aranega, A., & Berenguer, K. (2024). Mindfulness and sustainable consumption: a bibliometric and systematic literature review of empirical findings. *Transformations in Business & Economics*, 23(2), 390-409.
- Goyal, S., & Goyal, P. (2024). The evolution of pro-environmental behavior research in three decades using bibliometric analysis. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 31(5), 4133-4153.
- Hael, M., Hazaea, S., Zhang, H., & Mareeh, H. (2024). Mapping the literature trends of consumer behavior and sustainability: insights from a bibliometric analysis approach. *Environment, Development and Sustainability*, 1-31. doi:<https://doi.org/10.1007/s10668-023-04382-8>
- Haider, M., Shannon, R., & Moschis, G. (2022). Sustainable consumption research and the role of marketing: A review of the literature (1976–2021). *Sustainability*, 14. doi:<https://doi.org/10.3390/su14073999>

- Jackson, T. (2005). Motivating Sustainable Consumption: A Review of Evidence on Consumer Behaviour and Behavioural Change. Sustainable Development Research Network.
- Kar, S., & Harichandan, S. (2022). Green marketing innovation and sustainable consumption: A bibliometric analysis. *Journal of Cleaner Production*, 361, 1-14. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132290>
- Kashyap, N., Khandai, S., & Mathew, J. (2023). Sustainable consumption: a bibliometric study. *Dynamic Relationships Management Journal*, 12(2).
- Kazancı Sunaoğlu, Ş. (2023). Sürdürülebilir tüketim çalışmalarının pazarlamadaki rolü: Bibliyometrik analiz (2000-2023). *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2). doi:10.53306/klujfeas.1346866
- Liu, Y., Qu, Y., Lei, Z., & Jia, H. (2017). Understanding the evolution of sustainable consumption research. *Sustainable Development*, 25, 414-430.
- Liu, Y., Zhao, R., Xiong, X., & Ren, X. (2023). A bibliometric analysis of consumer neuroscience towards sustainable consumption. *Behavioral Sciences*, 13(4), 1-17. doi:<https://doi.org/10.3390/bs13040298>
- Lorek, S., & Fuchs, D. (2013). Strong sustainable consumption governance – precondition for a degrowth path? *Journal of Cleaner Production*, 38, 36-43. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2011.08.008>
- Mont, O., & Plepys, A. (2008). Sustainable consumption progress: should we be proud or alarmed? *Journal of Cleaner Production*, 16(4), 531-537. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2007.01.009>
- Nascimento, J., & Loureiro, S. (2022). The PSICHE framework for sustainable consumption and future research directions. *EuroMed Journal of Business*, 19(3), 571-611.
- Özen, Y., & Yavaş, V. (2022). Sürdürülebilir üretim ve tüketim anlayışına yönelik bir bibliyometrik analiz. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 209-228.
- Özkan, Ö. (2023). Denetimde Rotasyon Çalışmalarının R Programı ile Bibliyometrik Analizi. In *Denetimde Yeni Trendler: Teori ve Uygulamalar 2* (pp. 99-120). Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Peattie, K., & Collins, A. (2009). Guest editorial: Perspectives on sustainable consumption. *International Journal of Consumer Studies*, 33(2), 107-112. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2009.00758.x>
- Rabbi, M., & Amin, M. (2024). Circular economy and sustainable practices in the food industry: A comprehensive bibliometric analysis. *Cleaner and Responsible Consumption*, 14. doi:<https://doi.org/10.1016/j.clrc.2024.100206>
- Raman, R., Lathabhai, H., & Pattnaik, D. (2024). Research contribution of bibliometric studies related to sustainable development goals and sustainability. *Discover Sustainability*, 5, 1-39.
- Reisch, L. A., Eberle, U., & Lorek, S. (2013). Sustainable food consumption: an overview of contemporary issues and policies. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 9(2), 7-25. <https://doi.org/10.1080/15487733.2013.11908111>

- Sahakian, M., & Seyfang, G. (2018). A sustainable consumption teaching review: From building competencies to transformative learning. *Journal of Cleaner Production*, 198, 231–241. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.06.238>
- Salido-Andres, N., Garcia-Rodriguez, N., & Cachero-Martinez, S. (2022). Connecting Social Enterprises and Sustainable Consumption: Systematic Review, Bibliometric Analysis, and Conceptual Framework. *Sustainability*, 14(20), 1-20. doi:<https://doi.org/10.3390/su142013428>
- Seyfang, G. (2009). *The new economics of sustainable consumption*. Palgrave Macmillan.
- Silviu, B., Arghiroiu, G., & Bobeică, M. (2024). From Origins to Trends: A Bibliometric Examination of Ethical Food Consumption. *Foods*, 13(13).
- Singh, A., Behera, R., & Bala, P. (2024). Evolution of sustainable retailing and how it influences consumer behavior: a bibliometric review. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 1-31. doi:<https://doi.org/10.1080/09593969.2024.2381066>
- Valenzuela-Fernández, L., & Escobar-Farfá, M. (2022). Zero-waste management and sustainable consumption: A comprehensive bibliometric mapping analysis. *Sustainability*, 14. doi:<https://doi.org/10.3390/su142316269>
- Vergura, D., Zerbini, C., & Luceri, B. (2022). Investigating sustainable consumption behaviors: a bibliometric analysis. *British Food Journal*, 125(13), 253-276.